

организационно- управленческие, экономические, социальные и экологические. Такие факторы, как рыночно-конъюнктурные, хозяйственно- правовые, административно- командные являются внешними по отношению к фирме. Их действие связано с рыночной конъюнктурой, законодательными и властными структурами. Значение внешних факторов в использовании стратегических резервов повышения прибыли исключительно велико.

В условиях рыночной экономики значение прибыли огромно. Она составляет основу экономического развития предприятия и укрепления его финансовых отношений со всеми участниками производственного процесса. Прибыльность характеризует абсолютную эффективность хозяйствования предприятия по всем направлениям его деятельности

Важнейшей задачей анализа прибыли является выявление резервов дальнейшего ее роста и повышение на этой основе уровня доходов предприятия. Анализ прибыльности и рентабельности работы предприятия является важнейшим направлением анализа деятельности предприятия в целом, так как выявление резервов роста прибыли, в свою очередь, должно способствовать укреплению его финансового состояния.

Источники и литература

1. Бачурин А. Повышение роли экономических методов управления // Экономист. – 2002. – №4. – С.28-31.
2. Беннет Р. Секреты эффективного управления – М.: ЛОРИ, 2004. – 216с.
3. Гребельный В.И., Финансы предприятий: Учеб.- 2-е изд.-К.: Изд-во Европ. Ун-та, 2004. – 232с.
4. Матвейчева Е., Вишнинская Г. Финансовые результаты деятельности предприятия //Аудит и финансовый анализ. – 2000. – №1.– С.28-32
5. Мельник В.М. Основы економічного аналізу. – К.,«Кондор», 2003. – 128с.
6. Покропівний Економіка підприємства: Учеб. Изд.-К., 2003.
7. Чернов В. Анализ рентабельности // Аудит и финансовый анализ. – 2001. – №2. – С.70-71.
8. Швиданенко, Олексюк Сучасна технологія діагностики. – К.: КНЕУ, 2008.
9. Шиян Д. В., Строченко Н.І.,Фінансовий аналіз. – К.:, 2005. – 240 с.

Жамойда О.А.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Вступ. Фінансовий потенціал як наукова категорія ґрунтується на загальному розумінні потенціалу, фінансів і управління ними. Якщо потенціал розглядається однозначно як сукупність ресурсів, можливостей для рішення поставлених цілей і задач, то фінанси підприємства розуміються неоднозначно. З однієї сторони їх розглядають у зв'язку з рухом грошових коштів, але вони виявляються в результаті економічних відносин між суб'єктами національної економіки [1, с. 5]. У сучасному економічному словнику фінанси це «узагальнюючий економічний термін, що означає як грошові кошти, фінансові ресурси, розглянуті в їхньому створенні і русі, розподілі і перерозподілі, використанні, так і економічні відносини, обумовлені взаємними розрахунками між суб'єктами, що халяють, рухом грошових коштів, грошовим обігом, використанням грошей» [2].

Наукова термінологія фінансів удосконалювалася в міру розвитку акціонерної форми власності, інтернаціоналізації бізнесу, становлення фінансових ринків.. Неокласична теорія фінансів, яка прийшла на зміну класичній, у якій домінувала держава визначає їх як «...мистецтво і науку управління грошми. Фінанси охоплюють процеси, інститути, ринки й інструменти, що мають відношення до циркуляції коштів між індивідуумами, фірмами й урядами» [3, с. 13]. Боді З., Мертон Р. уточнюють це визначення, доповнюючи його дефіцитністю коштів і невизначеністю прояву процесу в часі [4, с. 37]. Ковальов В. В., ґрунтуючись на аналізі визначень фінансів як економічної категорії пропонує визначення фінансів фірми як «сукупність фінансових об'єктів і способів управління ними в контексті діяльності фірми на ринках продукції і факторів виробництва і її взаємин з державою, юридичними і фізичними особами» [3, с. 18].

При визначенні фінансового потенціалу необхідно враховувати, що гроші є специфічним ресурсом. Якщо гроші знаходяться на поточному рахунку підприємства «до запитання», то вони використовуються для оперативних платежів. Якщо їх недостатньо, а терміни оплати вже наступили по термінових зобов'язаннях, то можна зробити реструктуризацію, відсунувши менш термінові рахунки, утворивши, таким чином, кредиторську заборгованість або взяти короткостроковий кредит у банку.

Діяльність підприємства характеризується нерівномірністю припливів і відтоків коштів. Тому у певний проміжок часу може утворитися надлишок коштів, а оскільки гроші актив безприбутковий, то їх доцільно перевести в інший актив, що приносить доход у короткостроковому або довгостроковому періоді. У довгостроковому періоді підприємство визначає раціональне співвідношення між власними і позиковими коштами. Це є змістом фінансової діяльності підприємства, що відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів», приводить до змін розміру і складу власного і позикового капіталу.

Звідси принципова відмінність фінансового потенціалу від, наприклад, техніко-технологічної або кадрового в його мінливості в часі і по величині. Якщо кількісно техніко-технологічного потенціал реалізуєть-

ся у виді виробничої потужності, а рівень її неповного використання показує наявність резервів, то фінансовий потенціал відбиває в тактичному або оперативному бюджетах кошти, що мають статті доходів і витрат. Бюджет повинний бути збалансований і, отже, величина витрат буде визначатися дохідною частиною бюджету. При незбалансованому бюджеті, якщо доходи вище витрат, надлишок повинний переводитися в інші види активів, що приносять доход. І, навпаки, якщо сальдо планового бюджету негативне, тобто витрати вище доходів, то доходи в даному випадку і будуть представляти *фінансовий потенціал*, який необхідно нарощувати, якщо витрати зменшити неможливо.

Іншим документом, у якому відбивають доходи і витрати, є звіт про фінансові результати, що може носити і плановий характер. Першим видом фінансового результату є валовий прибуток або збиток, що потім коректуються на величину адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат і доходів. У підсумку розраховується фінансовий результат операційної діяльності. Тому, якщо утвориться прибуток по операційній діяльності, це свідчить про ефективне використання виробничого потенціалу, що формує фінансовий потенціал.

Постановка задачі. Щоб установити, наскільки ефективно використовувався фінансовий потенціал, виконується фінансовий аналіз, методологія і методика якого добре розроблені [5, 6, 7, 8, 9] і включає аналіз витрат і доходів, фінансових результатів, ділової активності, рентабельності. Якщо рентабельність має низькі значення, то виконується аналіз фінансового стану, руху грошових коштів. В якості основного методу аналізу використовується факторний аналіз, основним недоліком якого є необхідність порівняння лише даного і попереднього років. Переважніше в цьому плані використання статистичного моделювання, що дозволяє одержати висновки по всій сукупності даних за кілька років і установити силу впливу окремих факторів, що і з'явилось *метою даної статті*.

Результати. Аналіз структури операційних витрат 16 підприємств хлібопекарської промисловості, які відображаються у другому розділі звіту про фінансові результати, виконаний з використанням даних [10] показує, що найбільшу питому вагу займають матеріальні витрати, у структурі яких переважає вартість борошна для виготовлення хліба і хлібобулочних виробів. Питома вага матеріальних витрат у структурі операційних витрат у динаміці знижується (72,29% у 2005 р., 67,38% у 2006 р. і 68,77% у 2007 р.), але це не означає, що вони зменшуються в абсолютному вираженні. Визначальний показник – матеріальні витрати на 1 тону випущеної продукції, що у динаміці збільшуються в розрахунку на тону продукції – 1275,9 грн/т у 2005 р., 1367,87 у 2006 р. і 1524,32 грн/т у 2007 р.

На збільшення витрат впливають два фактори – ціна матеріальних ресурсів і збільшення їхньої витрати на одиницю кінцевої продукції. Дані фінансової звітності підприємств показують, що обсяг реалізації в 2006 році стосовно 2005 р. зменшився. При цьому практично по всіх підприємствах собівартість реалізованої продукції і матеріальних витрат ростуть швидше, ніж чистий доход. Отже, у 2006 р. «працював» ціновий фактор, але в протилежному напрямку. Ціна матеріальних ресурсів збільшувалася швидше, ніж ціна реалізації хліба і хлібобулочних виробів.

У 2007 році ситуація продовжувала погіршуватися. Зменшився не тільки обсяг реалізації в натуральному вираженні, але і чистий доход. Отже, у 2007 році відбулося зменшення ціни реалізації хлібобулочних і кондитерських виробів. Це відбувалося на тлі росту цін на матеріальні ресурси й енергію. Відповідно зменшився валовий фінансовий результат діяльності підприємства. Однак великі підприємства виявилися у виграшному положенні. В міру росту обсягу реалізації підприємством у фізичному вимірі валовий фінансовий результат збільшується. Таким чином, позначається ефект концентрації виробництва (рис. 1, 2, 3).

Фінансовий результат операційної діяльності зі збільшенням обсягу реалізації збільшується тільки в 2005 році, у 2006 р. при збільшенні обсягу реалізації він залишається незмінним, а в 2007 році майже всі підприємства стають збитковими, що свідчить, швидше за все, про негативний вплив загальних для всіх підприємств факторів. Фінансовий результат від операційної діяльності визначається по формулі:

$$ОФР = ВФР + П_{iод} - A_p - P_{сб} - П_{iов}$$

де *ОФР* – фінансовий результат операційної діяльності;

ВФР – валовий фінансовий результат;

П_{iод} – інші операційні доходи;

A_p – адміністративні витрати;

P_{сб} – витрати на збут;

П_{iов} – інші операційні витрати.

Виходячи з цієї формули, факторами, що визначили зниження фінансового результату від операційної діяльності, стало не тільки зниження валового фінансового результату, але і зростання непрямих витрат.

Така динаміка спричиняє зменшення підсумкового показника діяльності підприємства – чистого фінансового результату (рис. 4, 5, 6) за умови, що інвестиційно-фінансова діяльність ведеться підприємствами в незначному обсязі.

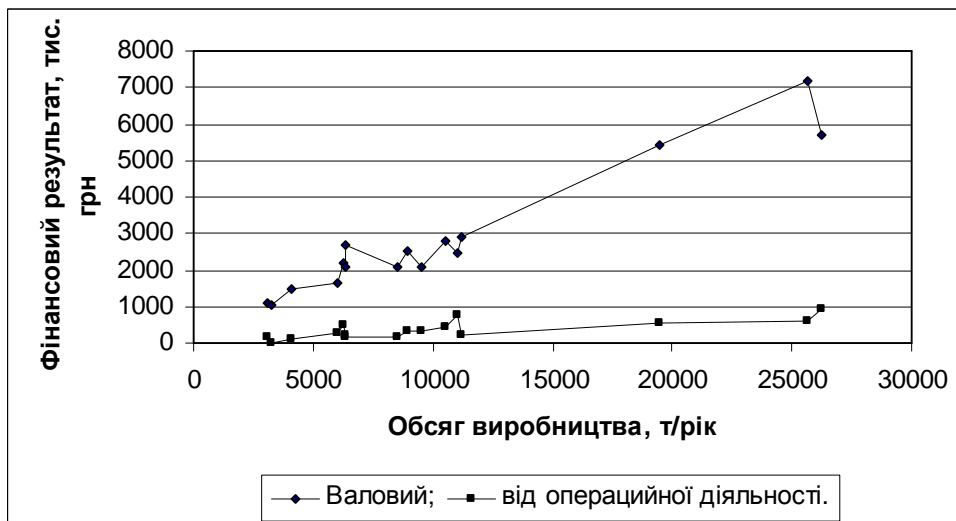

Рис. 1. Зміна фінансових результатів підприємств хлібопекарської промисловості Донецької області в 2005 р.

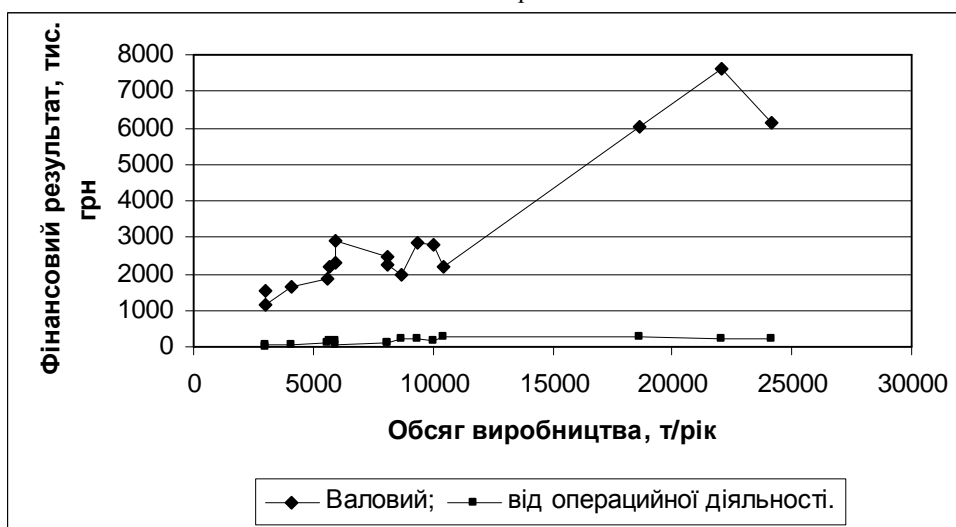

Рис. 2. Зміна фінансових результатів підприємств хлібопекарської промисловості Донецької області в 2006 р.

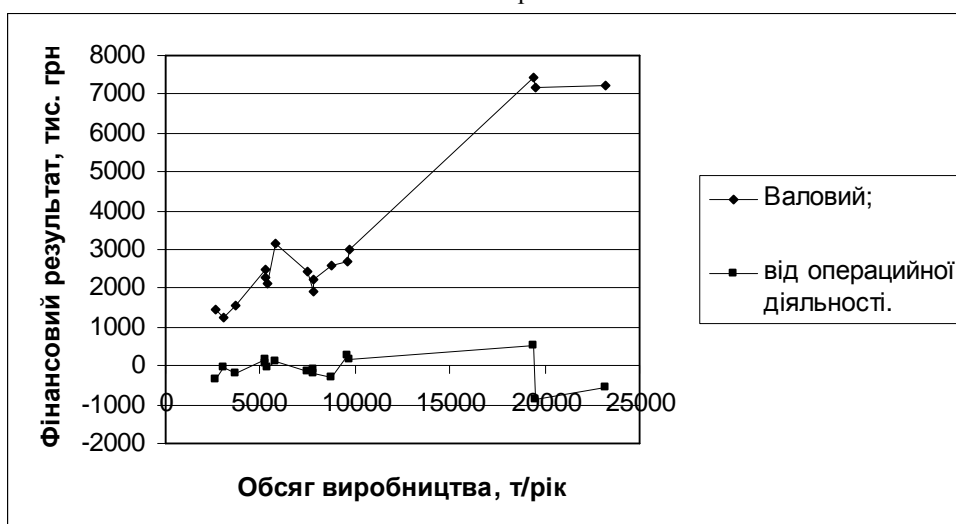

Рис. 3. Зміна фінансових результатів діяльності підприємств хлібопекарської промисловості Донецької області в 2007 р.

У 2005 році всі підприємства мали чистий прибуток, що збільшувалася в міру збільшення крупності підприємства. У 2006 році, незважаючи на ріст фінансового результату від звичайної діяльності до оподат-

ковування підприємства чистого прибутку не мають, а те і збиткові. У 2007 році ситуація ще більш збільшується.

При цьому необхідно врахувати, що більшість підприємств у складі власного капіталу з 2005 по 2007 роки мало непокритий збиток. Таким чином, щоб вийти з цього порочного кола, підприємствам необхідно нарощувати чистий прибуток.

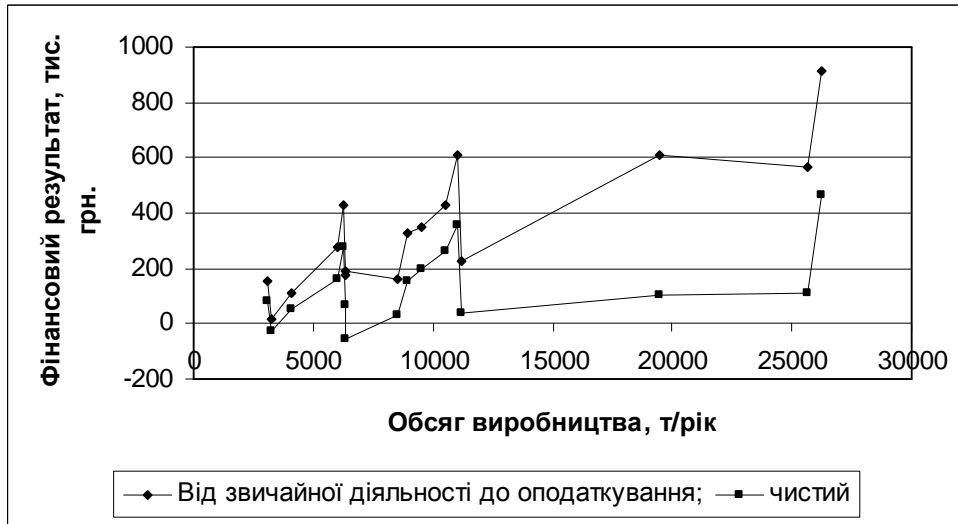

Рис. 4. Зміна фінансових результатів діяльності підприємств хлібопекарської промисловості в 2005 р.

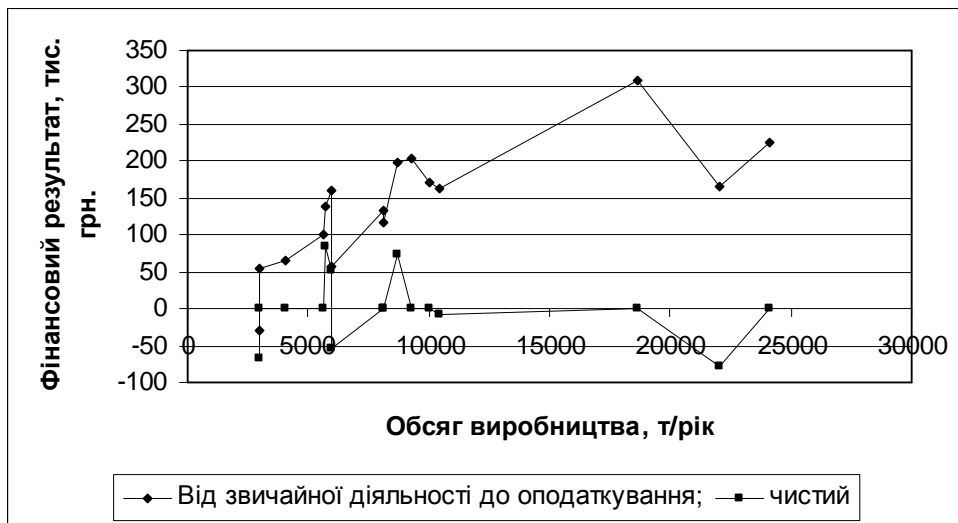

Рис. 5. Зміна фінансових результатів діяльності підприємств хлібопекарської промисловості в 2006 р.

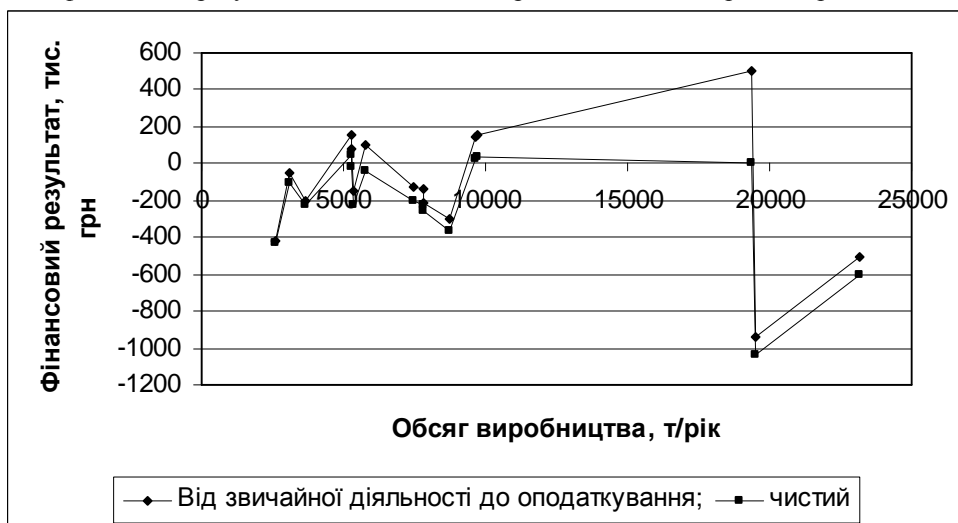

Рис. 6. Зміна фінансових результатів діяльності підприємств хлібопекарської промисловості в 2007 м

Одним з напрямків її нарощування є збільшення ділової активності підприємства, що оцінюється пока-

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

зниками оборотності сукупного капіталу, основного капіталу, дебіторської і кредиторської заборгованості, запасів. Узагальнюючим показником є тривалість фінансового циклу, яка описується формулою

$$D_{\text{фц}} = D_{\text{пц}} + D_{\text{дз}} - D_{\text{кз}} = D_{\text{оц}} - D_{\text{кз}},$$

де $D_{\text{пц}}$ – тривалість виробничого циклу, дн;

$D_{\text{дз}}$ – період звертання дебіторської заборгованості або середній час її погашення, дн;

$D_{\text{кз}}$ – період звертання кредиторської заборгованості або середній час її погашення, дн;

$D_{\text{оц}}$ – тривалість операційного циклу, дн.

Тривалість операційного циклу являє собою суму середнього періоду погашення дебіторської заборгованості і середнього часу одного обороту запасів. Після вирахування середнього часу погашення кредиторської заборгованості з тривалості операційного циклу тривалість фінансового циклу показує середній час одного обороту коштів. Дані табл. 1 показують, що по цьому показнику діяльність підприємств хлібопекарської промисловості Донецької області неоднорідна. Протягом трьох років 50% підприємств мали негативний показник фінансового циклу. Це обумовлено тим, що з трьох параметрів, по яких фінансовий цикл визначається – середній період погашення дебіторської заборгованості, середній період обороту запасів, середній період погашення кредиторської заборгованості – останній з них найбільше піддається управлінським впливам. Рішення про оплату або несплату приймає керівництво. Але саме ця легкість і підводить керівництво, тому що борги можуть безконтрольно рости, зменшуючи фінансову стійкість. Завжди є небезпека через борги бути скупленим. Якщо в 2005 році 8 підприємств інтенсивно користувалися чужими грошима, то в 2007 році вже 10 з них мали негативну тривалість фінансового циклу. Ці дані ще раз підкреслюють, що в 2007 році погіршилися умови діяльності підприємств хлібопекарської промисловості.

Таблиця 1. Тривалість фінансового циклу, дн

	2005	2006	2007
ВАТ "Амвросієвський хлібозавод"	8,479199	12,5146	4,606841
ВАТ "Горловський хлібокомбінат"	-9,63699	-6,77066	-26,1495
ВАТ "Дзержинський хлібокомбінат"	-11,2535	-11,2834	-21,4743
ВАТ "Донецький хлібокомбінат"	-29,0717	-29,326	-40,0776
ВАТ "Донецький хлібозавод №14"	-18,2948	-11,4235	-49,6262
ВАТ "Дружковський хлібозавод"	13,67993	18,02182	-85,6563
ВАТ "Константинівський хлібокомбінат"	14,98086	15,1515	10,3347
ВАТ "Краматорський хлібокомбінат"	-25,0992	-23,816	-29,2952
ВАТ "Червоноармійський хлібозавод"	18,40125	13,26609	-4,61546
ВАТ "Маріупольський хлібокомбінат"	12,34521	2,24674	-33,3054
ВАТ "Селидовський хлібокомбінат"	15,7824	18,16668	17,34229
ВАТ "Хліб", м. Слов'янськ	16,57197	17,99747	11,02754
ВАТ "Сніжнянський хлібокомбінат"	18,1935	19,89875	18,94095
ВАТ "Старобешевський хлібокомбінат"	-86,906	-94,0818	-42,3095
ВАТ "Торезхліб"	-52,6147	-45,3178	-72,9366
ВАТ "Шахтарський хліб"	-31,4346	-36,2202	-26,0908

Дані рис. 7 свідчать, що в складі аналізованих підприємств чітко виділяється дві підгрупи з обсягом реалізації до 12000 т/рік і більш 18000 т/рік. У кожній підгрупі існує тенденція зменшення негативної величини тривалості фінансового циклу зі збільшенням обсягу реалізації. Це обумовлено тим, що великі підприємства більш ефективно організують господарську діяльність по закупівлі і використанню потенціалу сировинних і матеріальних ресурсів (рис. 7).

Аналіз зміни тривалості обороту запасів (рис. 8) показує, що зі збільшенням обсягу реалізації хлібопродуктів у кожній підгрупі підприємств відбувається збільшення їхньої оборотності.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги – наступна складова фінансового циклу. Якщо для підприємств першої підгрупи період обороту дебіторської заборгованості – явно випадкова величина, то для великих підприємств характерна тенденція зниження цього показника, тобто вони більш жорстко відносяться до дебіторів (рис. 9). Варто врахувати, що дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги відноситься до важко керованих параметрів, тому що рішення про оплату приймає боржник. Підприємству ж, якому заборгували, залишається тільки проводити кредитну політику твердого або м'якого типів. Політика твердого типу передбачає передоплату, авансовий платіж, або пропозицію знижки, розмір якої залежить від терміну оплати й обсягу покупки. Але, проводячи таку політику, підприємство може втратити замовників або частину виторгу за рахунок надання знижки. М'яка політика передбачає збільшення відстрочки платежу. Вона подібна бланковому кредиту, наданому банком без заставного забезпечення. Отже, і проводиться вона повинна стосовно покупців, з якими встановлені тривалі і надійні виробничо-економічні зв'язки. Природно, що підприємство повинне гнучко підходити до визначення типу кредитної політики, що може мінятися в часі стосовно певних покупців.

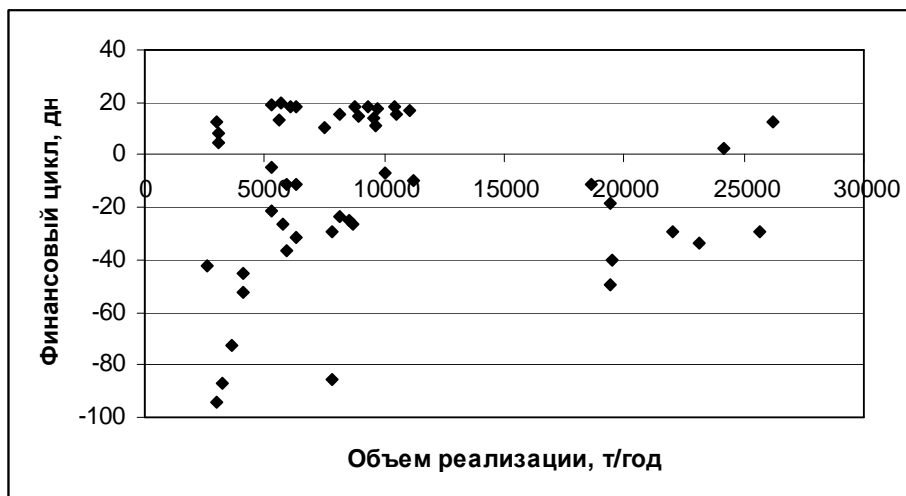

Рис. 7. Статистичний взаємозв'язок тривалості фінансового циклу й обсягу реалізації продукції

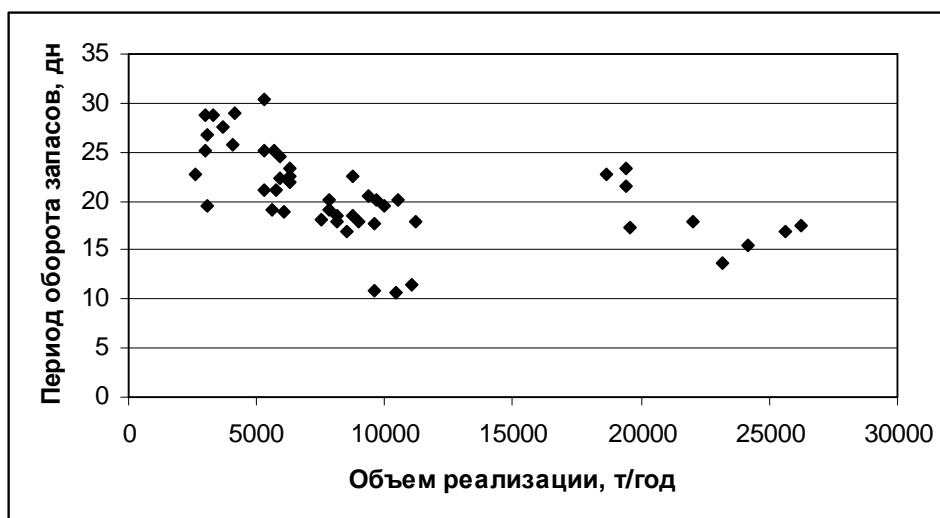

Рис. 8. Статистичний взаємозв'язок тривалості обороту запасів і обсягу реалізації продукції

Рис. 9. Статистичний взаємозв'язок середнього періоду погашення дебіторської заборгованості й обсягу реалізації продукції

Підприємства, які мають умовнобезкоштовну кредиторську заборгованість за товари, роботи і послуги, компенсують дебіторську заборгованість, що утворилася, за товари, роботи і послуги, щоб не брати платний дорогий короткостроковий кредит банку. Причому регулювання здійснюється як зміною суми заборгованості, так і періодом її погашення. Дані рис. 10 показують, що середній період погашення кредиторської

заборгованості знижується з ростом обсягу реалізації і така тенденція характерна для обох підгруп підприємств.

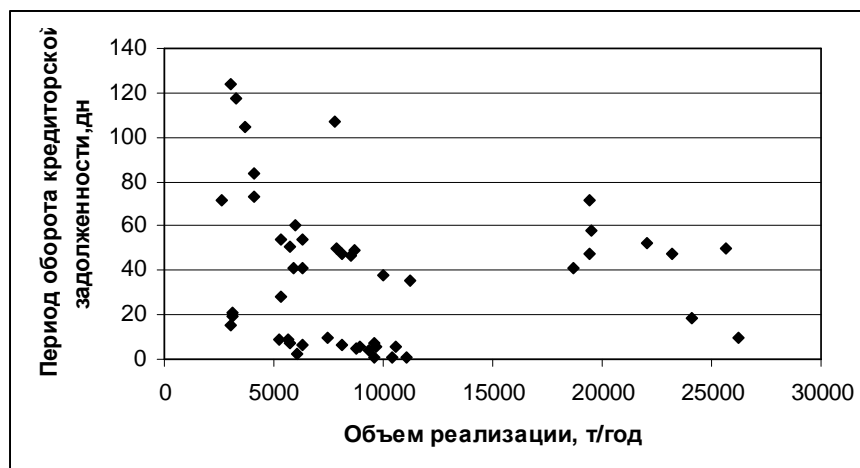

Рис. 10. Статистичний взаємозв'язок тривалості обороту кредиторської заборгованості й обсягу реалізації продукції

Узагальнюючим показником ефективності діяльності будь-якого підприємства є віддача витрачених на виробництво коштів, яку можна вимірити як відношення фінансового результату від операційної діяльності до операційних витрат. На величину фінансового результату від операційної діяльності впливають такі фактори як ціна й обсяг реалізації виробів у натуральному вираженні, собівартість реалізованої продукції, сальдо інших операційних доходів і витрат, адміністративні витрати і витрати на збут. Розсіювання точок на поле кореляції показує, що по цьому факторі обсяг діяльності впливає на зміну рентабельності. (рис. 11).

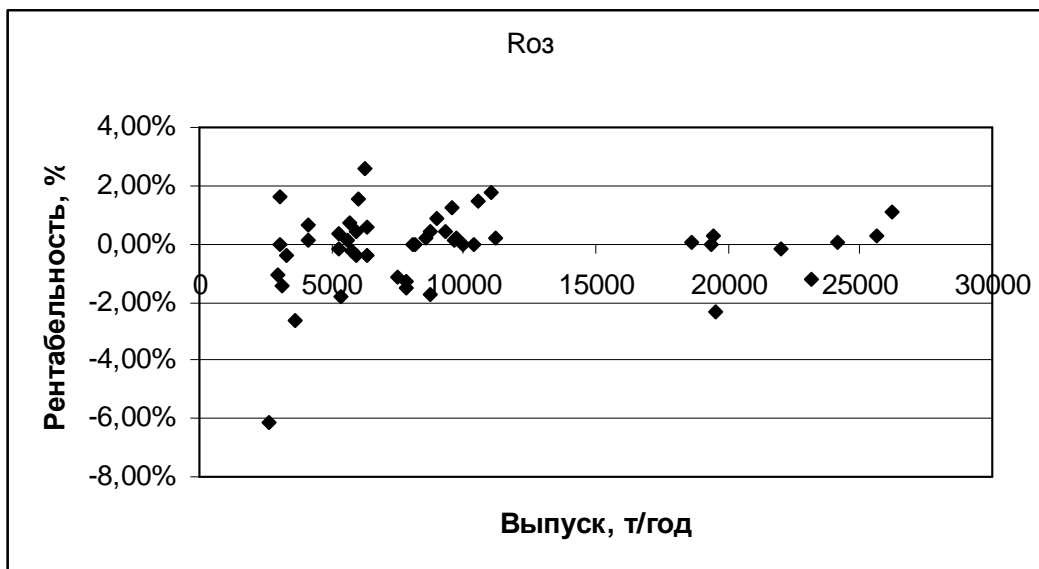

Рис. 11. Статистичний взаємозв'язок операційної рентабельності і річного випуску хлібопродуктів

Математична обробка даних дозволила одержати рівняння регресії між факторами, відбите на рис. 12. У кожній з підгруп спостерігається чітко виражена тенденція росту рентабельності виробництва хлібобулочних виробів, обміркованої як відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності. У першій підгрупі підприємств досить велика кількість з тих, що мають незначний обсяг реалізації (до 5000 т/рік), характеризуються збитковістю.

Коефіцієнт кореляції рівний 0,757 показує, що існує досить істотний зв'язок між досліджуваними факторами.

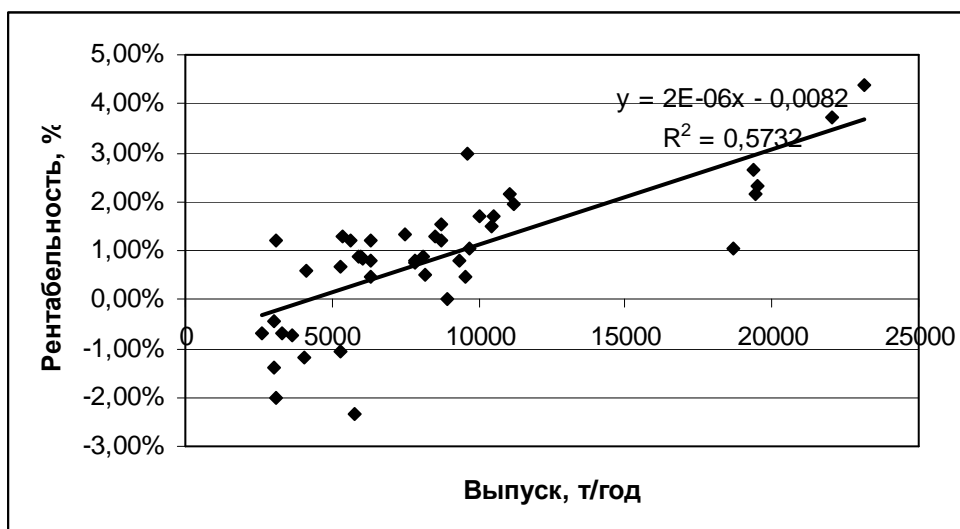

Рис. 12. Поле кореляції між випуском і рентабельністю операційної діяльності

Висновки. Фінансовий потенціал трактується через об'єднання категорій «фінанси» і «потенціал» і розуміється як запас фінансових ресурсів, що сприяють здійсненню операційної діяльності підприємства. Ефект і ефективність використання фінансового потенціалу визначаються такими показниками як чистий дохід і чистий фінансовий результат, рентабельність, показники ділової активності. Рівень операційних витрат підприємств хлібопекарської промисловості безпосередньо залежить від ціни, норм витрат матеріально-енергетичних ресурсів і обсягу реалізації хлібобулочних виробів. Причому ціна матеріальних ресурсів збільшувалася швидше, ніж ціна реалізації хліба і хлібобулочних виробів, що обумовило зменшення валового прибутку. Але на валовому фінансовому результаті великих підприємств ця тенденція позначається в меншому ступені. З 2005 по 2007 роки фінансово-економічна ситуація хлібопекарських підприємств погіршилася. Більшість з них стало збитковими й у складі власного капіталу мало непокритий збиток. Підвищити фінансовий результат можна не тільки шляхом збільшення цін і обсягів, але і збільшуючи оборотність запасів і дебіторської заборгованості, зменшуючи оборотність кредиторської заборгованості до розумних меж. Зв'яже між собою ці показники тривалість фінансового циклу, що для більшості хлібопекарських підприємств Донецької області має негативну величину, але спостерігається тенденція його зниження з ростом обсягу реалізації хлібобулочних виробів. Це обумовлено тим, що великі підприємства більш ефективно організують господарську діяльність по закупівлі і використанню потенціалу сировинних і матеріальних ресурсів. Дебіторська заборгованість у структурі фінансового циклу має незначну величину, а визначальними факторами є тривалість обороту запасів і кредиторської заборгованості, що мають чітко виражену тенденцію зниження зі збільшенням випуску продукції. Регресійний аналіз рентабельності операційної діяльності в залежності від обсягу діяльності показав, що існує досить тісний зв'язок між факторами і підтверджується підвищення ефективності використання операційних витрат з ростом реалізації хлібобулочних виробів.

Джерела та література

1. Фінанси підприємств: підручник/ Керівник авт. кол. і наук. ред. проф.. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
2. Сучасний економічний словник Автори Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б., Инфра-М, 2006.
3. Ковальов В. В. Курс фінансового менеджменту: учеб. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 448 с.
4. Боди З., Мертон Р. Фінанси. : Пер. с англ. – М.: Видавничий будинок «Вільямс», 2004. – 592 с.
5. Грачова Р. Актуально про аналіз фінзвітності. – К.: ТОВ «Книги для бізнесу», 2007. – 124 с.
6. Кононенко О., Маханько О. Аналіз фінансової звітності. – 4-те вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2006. – 200 с.
7. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.
8. Савчук В. П. Практична енциклопедія. Фінансовий менеджмент. – К.: Видавничий будинок «Максимум», 2005. – 844 с.
9. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія. / Г. О. Швиданенко, Олексик О.І. – К.: КНЕУ, 2002. – 192.
10. Загальнодоступний сайт Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку. – <http://www.smida.gov.ua>